

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Det var inte riktigt det jag skrev. Svar till Magdalena Forsgren
Karlenby, Leif

Fornvännen 2013, s. 134-135

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/2013_134

Ingår i: samla.raa.se

Det var inte riktigt det jag skrev. Svar till Magdalena Forsgren.

Magdalena Forsgren (2012) tar i sitt debattinlägg upp frågor som hon anser att jag inte besvarat eller dragit felaktiga slutsatser kring i min avhandling. Jag skall här inte beröra dem alla, då det i flera fall bara rör sig om skilda uppfattningar. Ett par saker vill jag dock ta upp därför att Forsgrens resonemang bygger på missuppfattningar av vad min text faktiskt säger.

Forsgren hävdar att det skulle passa mitt resonemang om Härn var en gudinna. Här har hon missuppfattat mig. Omnämmandet av Härns könstillhörighet är inte ett uttryck för min åsikt i saken utan en sammanfattning av var forskningen står idag. Fastän man allmänt hävdar att Härns könstillhörighet är osäker och inte kan bevisas språkligt presenteras och diskuteras ändå detta väsen som en kvinnlig gudom, vilket inte minst Forsgren själv (2010, s. 119) har framhållit.

Om Forsgren hade läst det berörda stycket till slut skulle hon ha förstått att jag ställer mig tveksam till att det går att belägga Härns kön utifrån de språkliga beläggen, och att jag även är tveksam till parallellen med Nerthus. Forsgren hävdar att jag jämför Härn med Nerthus. Jag jämför inte med Nerthus. Jag påpekar att andra gjort det och att jag ställer mig tveksam till detta, då det rör sig om en gudinna som är både geografiskt och kronologiskt avlägsen från Härn. Vidare presenterar jag i nästa stycke Hjalmar Lindroths (1915) tolkning att Härn skulle vara en manlig underjordisk gud. Jag uppmärksammar i detta sammanhang det manliga tvillingmotivet inom det indoeuropeiska området mytologi (s. 270 ff). Därmed har jag svårt att förstå att man kan uppfatta uttalandet »sitter säker vid Ulls sida» (s. 270) som något annat än ett uttryck för ironi.

Det borde därmed också vara uppenbart att inget i mitt resonemang förutsätter att det skulle röra sig om en manlig och en kvinnlig gud och särskilt inte att den ena skulle vara överordnad den andra. Även om jag skulle ha ansett att det rörde sig om ett tvekönt gudapar finns det inte på något ställe i min text en hänvisning till ställningen dem emellan, vare sig socialt eller sexuellt.

Forsgren diskuterar begreppen profant och sak-

ralt och menar att jag hävdar att de smälte samman under bronsålder. Det är inte mitt argument. Det jag skrivit är att under bronsåldern genomgick religionen en förändring från en äldre animistisk tro där allt var besjälade av det gudomliga (Karlenby 2011, s. 269) till den yngre bronsålderns specialiserade samhälle där det så sakteliga växte fram ett behov av att skilja mellan det sakrala och det profana. Från övergångstiden kan man finna sakrala platser i de profana (till exempel skärvstenshögen/graven A10 och kulthuset D som låg på boplatsen vid Nibble i Tillinge) och inslag av profana aktiviteter på sakrala platser (till exempel matlagningsplatsen i anslutning till »templet»).

Forsgren tillskriver mig uppfattningen att man inom ortnamnsforskningen tidigare haft bristfällig kunskap om bronsåldersbebyggelsen, att man byggt på gamla kunskaper och att man tvekat till att föra ner ortnamn i bronsåldern utifrån uppfattningen att bebyggelsen inte skulle ha varit bofast vid denna tid. Visserligen står jag för uttalandet, men jag kan inte rätteligen ta på mig äran för det. Av min text framgår det genom tre referenser att hela stycket bygger på ett uttalande av Alf Ericson (2010, s. 217): »Denna felsyn grundades på ett äldre arkeologiskt kunskapsläge».

Med större kunskap om bebyggelsens karaktär under bronsåldern och dess kontinuitet in i järnåldern är det betydligt lättare att knyta namn till bebyggelseenheter som etablerats under bronsåldern. Helt nyligen har Per Vikstrand (2013) utkommit med en bok om järnålderns gårdar och deras namnbruk, där aktuella arkeologiska resultat har använts för att visa att namnen kan föras ned i den tidiga järnåldern. Flera av de berörda platserna har även inslag från bronsålder. Tidigare har ortnamnsforskningen avfärdat möjligheten att föra ner ortnamnen förbi år 1. Nu menar Vikstrand att -hem och -inge-ändelserna kan ha sitt ursprung så tidigt (2013, s. 97).

Forsgren anser att det stora antal »kultplatser» som jag anför gör det meningslöst att peka ut dem. Till skillnad från henne anser jag att det är genom en upprepad förekomst av en sak som

möjligheten uppstår att tolka den. Forsgren hävdar att Härnevifyndet visar på förekomsten av en kvinnlig gudom under bronsåldern. Till stöd för en sådan tolkning tycker jag det krävs flera fynd av liknande karaktär och sammansättning.

Jag för i avhandlingen en reflekterande diskussion kring karaktären hos den utgrävda ytan vid Nibble. Rör det sig om en stor, central kultplats, kanske rent utav ett vi för Ull? Eller är det en mer lokal, boplatssanknuten plats ägnad åt någon form av förfaderskult? Det sista verkar inte orimligt, med tanke på att »templet» med tillhörande matlagningsplats tillkom efter att gravkullen gjorts om till viloplats för en enda person i den centrala stensättningen. Den typen av kultplatser torde vara vanliga och förekomma i stora mängder i hela bronsåldersbygden. Det är därför fullt rimligt, tycker jag, att finna dem »överallt» och de utgör inte alls ett så stort material att det blir orimligt att uppmärksamma dem.

För tydlighetens skull vill jag avslutningsvis påpeka att jag inte uppfattar Nibble som en kultplats tillägnad Ull eller någon gudom över huvud taget. Men Nibble ligger i ett område som namngivits efter Ull. Därför var det intressant att ta upp problematiken. Den diskussionen utgör dock

ett mycket begränsat inslag i min avhandling: sidan 270 och ett par korta omnämnanden i inledningen.

Referenser

- Ericson, A., 2008. Hjortekrog, Skagervall och Hörtinge – finns det ortnamn från bronsåldern? Goldhahn, J. (red.). *Gropar och monument – en vänbok till Dag Widholm*. Kalmar.
- Forsgren, M., 2010. The divine appearance of Härn. Determining the identity of a Bronze Age metal hoard. *Current Swedish Archaeology* 18. Stockholm.
- 2012. Om Härnevi och bronsålderskult. Kommentarer till Leif Karlenby. *Fornvännen* 107.
- Karlenby, L., 2011. *Stenbärarna. Kult och rituell praktik i skandinavisk bronsålder*. OPIA 55. Uppsala.
- Lindroth, H., 1915. Härnevi. Ett bidrag till frågan om beröringen mellan svensk och finsk mytologi. *Namn och bygd* 4. Uppsala.
- Vikstrand, P., 2013. *Järnålderns bebyggelsenamn. Om bebyggelsenamnens uppkomst och ålder i Mälardalskapen*. Skrifter utgivna av Institutet för språk och folkminnen, Namnarkivet i Uppsala, Serie B 13.

Leif Karlenby

Arkeologgruppen AB

Drottninggatan 11

SE-702 10 Örebro

leif.karlenby@arkeologgruppen.se